

УДК 378.937

М. О. Князян

ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

© Князян М. О., 2016

<http://orcid.org/0000-0002-9627-5601>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.194837>

В статті висвітлено проблему формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів. Уточнено суть поняття «загальнокультурна компетентність майбутнього вчителя». Встановлено, що ця компетентність віддзеркалює знання студентів про культурну спадщину різних народів, своєрідність розвитку культурного надбання в різні історичні епохи, вміння інтеріоризувати знання, використовувати цю інформацію для активізації міжкультурної взаємодії в шкільному колективі. Схарактеризовано компоненти загальнокультурної компетентності: мотиваційний, когнітивний, функціональний. Мотиваційний компонент відображає переконання студентів у важливості пізнання культури різних народів, прагнення формувати здатність учнів розвивати національну та світову культуру, активно взаємодіяти з представниками різних етносів. Когнітивний компонент відображає два провідні сегменти: культурний та психолого-педагогічний. Функціональний компонент містить уміння досліджувати та розповсюджувати культуру, забезпечувати міжкультурну взаємодію. В статті представлено приклади творчих завдань з формування зазначених компонентів загальнокультурної компетентності майбутніх учителів.

Ключові слова: загальнокультурна компетентність, майбутні вчителі, міжкультурна взаємодія.

Князян М. А. Общекультурная компетентность будущих учителей как научная проблема.

В статье раскрыта проблема формирования общекультурной компетентности будущих учителей. Уточнена сущность понятия «общекультурная компетентность будущего учителя». Установлено, что эта компетентность отражает знания студентов о культурном наследии разных народов, своеобразие развития культурного достояния в различные исторические эпохи, умение интериоризировать знания, использовать эту информацию для активизации межкультурного взаимодействия в школьном коллективе. Охарактеризованы компоненты общекультурной компетентности: мотивационный, когнитивный, функциональный. Мотивационный компонент отражает убеждения студентов в важности познания культуры разных народов, стремление формировать способность учеников развивать национальную и мировую культуру, активно взаимодействовать с представителями различных этносов. Когнитивный

компонент отражает два ведущих сегмента: культурный и психолого-педагогический. Функциональный компонент содержит умения исследовать и распространять культуру, обеспечивать межкультурное взаимодействие. В статье представлены примеры творческих заданий по формированию указанных компонентов общекультурной компетентности будущих учителей.

Ключевые слова: общекультурная компетентность, будущие учителя, межкультурное взаимодействие.

Knyazyan M. A. General cultural competence of future teachers as a scientific problem

The article deals with the problem of formation of future teachers' general cultural competence. The essence of the concept «future teacher's general cultural competence» is refined. It was found that this competence reflects the students' knowledge about the cultural heritage of different peoples, the uniqueness of the cultural heritage in various historical periods, the ability to assimilate this knowledge, to use this information for activization of the cross-cultural interaction in the school community. We characterize the components of general cultural competence: motivational, cognitive, functional. The motivational component reflects students' beliefs in the importance of the knowledge of different peoples' cultures, the desire to form students' capacity to develop national and world culture, to cooperate actively with the representatives of various ethnic groups. The cognitive component reflects two major segments: the cultural, psychological and pedagogical. The functional component includes the ability to explore and spread the culture, to provide the cross-cultural interaction. The examples of creative tasks for the formation of these components of future teachers' general cultural competence are presented in the article.

Key words: general cultural competence, future teachers, intercultural interaction.

Постановка проблеми. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів є однією з найбільш важливих проблем у сучасній вищій освіті. Її вирішення впливає на розвиток професіоналізму, творчих здібностей, соціально-комунікативних умінь у поліетнічному суспільстві.

Аналіз актуальних досліджень. Вивчення наукових праць свідчить, що окреслена проблема розглядалася в таких напрямках: методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів (М. Васильєва, В. Гриньова, С. Золотухіна, К. Кларк, К. Роджерс, А. Троцко, Л. Штефан), теоретичні аспекти формування загальнокультурної компетентності студентів (Х. Вітте, Дж. В. Діллер, Ж. Муль), особливості педагогічної діяльності вчителів гуманітарного профілю (І. Глазкова, М. Князян, О. Хромченко). Втім, структура

загальнокультурної компетентності майбутніх учителів гуманітарного профілю та засоби її формування потребують більш глибокого вивчення.

Мета статті. Важливість розв'язання зазначеної проблеми зумовила необхідність формулювання мети статті: розкрити суть загальнокультурної компетентності майбутніх учителів гуманітарного профілю, її структуру та засоби її формування.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури [2; 3; 5] свідчить, що існує декілька підходів до висвітлення суті загальнокультурної компетентності майбутніх учителів.

У роботах науковців Західної Європи, Канади, США переважають позиції, відповідно до яких зазначена компетентність, насамперед, відображає загальну обізнаність про проблеми внутрішньо- та міжкультурної комунікації. На думку Х. Вітте, цей концепт пов'язаний з такими, як соціалізація та її вплив на людину; своєрідність моделей поведінки; сприйняття та його вплив на інтерпретацію й оцінку інших культур [5].

В. Діллер, Ж. Муль підкреслюють необхідність формування навичок загальнокультурної компетентності в п'ятьох напрямках:

- оцінка диверситивності (приймати й поважати відмінності, тобто різні культурні традиції і звичаї, способи спілкування, цінності);
- самоусвідомлення культури (оскільки культура є сумою досвіду індивіда, його знань, навичок, переконань, цінностей, інтересів, учитель аналізує це у взаємодії з учнем);
- динаміка диференціації (знання того, які проблеми можуть виникнути в крос-культурній комунікації і як реагувати на ці ситуації);
- знання про культуру учнів (знання майбутніх учителів про культуру учнів, що допомагає педагогам зрозуміти школярів у їхньому культурному контексті);
- інституціоналізація знань про культуру та адаптація до різноманітності (компетентні вчителі можуть зробити крок до інституціоналізації культурних знань, щоб адаптуватися до різноманітності і краще обслуговувати різні групи населення) [3].

Зазначимо, що окреслені вище позиції, на думку вітчизняних науковців, відображають, насамперед, інтеркультурну компетентність саме як здатність ефективно взаємодіяти з представниками культур різних етносів.

На нашу думку, загальнокультурна компетентність віддзеркалює знання студентів про культурну спадщину різних народів, своєрідність розвитку культурного надбання в різні історичні епохи, вміння інтеріоризувати ці знання, використовувати цю інформацію для активізації міжкультурної взаємодії в шкільному колективі, розвивати себе як культурну особистість. При цьому провідними компонентами цієї компетентності доцільно розглядати *мотиваційний, когнітивний, функціональний*.

Мотиваційний компонент відображає переконання майбутнього вчителя у важливості пізнання культури різних народів. Ціннісними орієнтирами студента мають бути такі: вдосконалення себе в культурі, розширення своїх знань, виховання учнів, здатних розвивати національну та світову культуру, активно взаємодіяти з представниками різних етносів.

Когнітивний компонент містить систему знань, що має два провідні сегменти: культурний (про світову культуру) та психолого-педагогічний (про те, як формувати в учнів мультикультурні знання, а також засоби міжетнічної взаємодії з іншими учнями).

Культурний сегмент віддзеркалює таке:

- особливості історичного розвитку культури народів світу;
- своєрідність культурного надбання тих етнічних груп, представники яких є серед учнів;
- літературу, живопис, скульптуру, архітектуру, кіно, а також історію створення шедеврів мистецтва;
- народну творчість у різних країнах, фольклор (народні пісні, казки, епічні твори, балади, легенди, танці, сатиричні п'єси тощо).

Психолого-педагогічний сегмент передбачає володіння такою інформацією:

- специфіка педагогічного впливу на учня з урахуванням його культурно-етнічних особливостей;
- ефективні засоби забезпечення міжкультурної взаємодії учнів у багатоетнічному колективі;
- пропедевтика проблем, котрі можуть виникнути в полікультурному учнівському середовищі;
- перспективи розвитку себе, своїх педагогічних умінь, навичок розширення свого досвіду комунікації в мультиетнічному класі.

Функціональний компонент загальнокультурної компетентності майбутніх учителів віддзеркалює такі чотири групи вмінь:

- дослідження культури: аналізувати здобутки культури різних народів, порівнювати, систематизувати інформацію;
- розповсюдження культури: ознайомлювати учнів, їхніх батьків з культурним надбанням різних народів;
- забезпечення інтеркультурної взаємодії: організовувати різноманітні пізнавальні й виховні заходи з активізації поліетнічної комунікації школярів, залучати їх до пізнання шедеврів світового мистецтва, особливостей розвитку культури кожного з народів, представники яких є в колективі;
- розвиток себе в культурі: визначати перспективи та цілі збагачення власних знань про світову культуру, розробляти програми саморозвитку, оцінювати результати.

З метою формування окреслених вище компонентів нами були розроблені творчі завдання. Ці завдання впроваджувалися при підготовці майбутніх учителів іноземних мов у університетах. Вони передбачали аналіз художніх творів, ключових ідей, вплив цих ідей на полікультурне виховання учнів, формування у них етичних цінностей, взаємоповаги, толерантності. Окрім цього, творчі завдання передбачали й формування вмінь студентів забезпечувати міжкультурну взаємодію в поліетнічному шкільному колективі.

При викладанні навчальної дисципліни «Основна мова (англійська)», а саме такого аспекту, як «Домашнє читання», студентам у процесі вивчення новели Джона Голсуорсі «Цвіт яблуні» були запропоновані творчі завдання. Приклади деяких з них наведемо нижче:

- прокоментуйте таку ідею Джона Голсуорсі: «яким би повним і значущим не було життя, завжди залишається певна невдоволеність, якась підсвідома жадібність, відчуття часу, який минає» [1, с. 299]. Що слід запропонувати, щоб подолати цю невдоволеність? Схарактеризуйте роль соціальної активності, яка допомагає налагодити ефективну комунікацію з представниками різних культурно-етнічних груп; назвіть її засоби. Чому автор стверджує, що «...люди, які вічно рвалися до новизни у ненаситній жадобі нових пригод, нових дерзань, нових пристрастей, – такі люди, безумовно, страждали від почуття, протилежного незадоволеності, – від пересичення» [1, с. 299]. Які негативні якості характеру породжує таке «пересичення»?

Доведіть, що праця на користь суспільства, його розвиток, благополуччя кожного його члена слугує подоланню егоїзму, корисливості, соціальної обмеженості;

- проаналізуйте таку думку Джона Голсуорсі: «... цивілізована людина! Для неї не існує блаженного заспокоєння в прекрасному саду, де «цвіт яблуні та золото весни»,... немає в житті досяжного блаженства, тихої гавані щастя, – нічого, що могло б змагатися з красою, відображеною в творах мистецтва, красою вічною та незмінною. Й читати про неї, дивитися на неї – означає відчувати ні з чим не зрівняний захват, щасливе сп'яніння...» [1, с. 299]. Доведіть, що твори мистецтва, шедеври культури оптимізують морально-етичне виховання учнів;

- порівняйте ідеї новел Джона Голсуорсі «Цвіт яблуні» та Андре Моруа «Собор» про безсмертну красу творів мистецтва, їх позитивний вплив на формування естетичних цінностей людини.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, загальнокультурна компетентність майбутніх учителів гуманітарного профілю віддзеркалює знання студентів про культурну спадщину різних народів, особливості розвитку культури етносів у різні історичні епохи, вміння інтеріоризувати ці знання, використовувати їх для забезпечення ефективної міжкультурної взаємодії в шкільному колективі, розвивати себе як культурну особистість. Провідними компонентами цієї компетентності є мотиваційний (переконання у важливості пізнання культури різних народів, розширення своїх знань, а також виховання учнів, здатних розвивати національну та світову культуру та активно взаємодіяти з представниками різних етносів), когнітивний (культурний сегмент (знання про культуру) та психолого-педагогічний сегмент (знання про засоби активізації міжкультурної взаємодії представників різних етносів)), функціональний (вміння досліджувати та розповсюджувати культуру, забезпечувати міжкультурну взаємодію, розвивати себе в культурі). Перспективним напрямом вивчення окресленої проблеми є розробка технологій формування соціокультурної, комунікативної компетентностей майбутніх учителів різного профілю.

Література

1. Голсуорси Дж. Новеллы / Дж. Голсуорси. – М. : «Правда», 1981. – 480 с.
2. Clark C. M. Hello learners: Living social constructivism / C. M. Clark // Teaching Education. – 1998. – № 10 (1). – P. 89-110.
3. Diller J. V. Cultural Competence: A Primer for Educators / J. V. Diller, J. Moule. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.nea.org/tools/30402.htm>
4. Galsworthy J. The Apple Tree. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.online-literature.com/john-galsworthy/five-tales/3/>
5. Witte H. Contrastive culture learning in translator training. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://books.google.com.ua/books?id=ZxKhjQX_dwcC&pg=PA74&lpg=PA74&dq=general+cultural+competence+of+future+teachers&source